

ДО 100-РІЧЧЯ ВОЛКОВА ДМИТРА АНДРІЙОВИЧА – КОРИФЕЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КОНЯРСТВА

Помітун І. А., д. с.-г. н., професор
Ткачова І. В., д. с.-г. н., с. н. с.
Інститут тваринництва НААН

2 травня 2019 року виповнилося 100 років від дня народження видатного вченого і фахівця з конярства, Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора сільськогосподарських наук, професора Волкова Дмитра Андрійовича.

Дмитро Андрійович народився 2 травня 1919 року в хуторі Дуванка Золочівського району Харківської області. Його батько був ковалем і дуже любив коней. Свої вподобання батько передав Дмитру. Цей потяг, а також значна потреба країни у фахівцях із зоотехнії і визначили долю хлопця, який після закінчення у 1937 році Золочівської середньої школи вступив до Харківського зоотехнічного інституту. Навчання на останньому курсі прийшлося на початок війни, і наказом про евакуацію студенти були вивезені до Алма-Атинського зооветеринарного інституту, де за прискороною програмою і закінчили навчання. Дмитро Андрійович закінчив зооветеринарний факультет у 1943 році з відзнакою і отримав спеціальність «зоотехнік

вищої кваліфікації». Після закінчення інституту отримав перше завдання – вибрати коней для війська в аулах Джамбульського району Казахстану. Там, за його спогадами, вперше сів у сідло. Завдання було успішно виконане, але війна внесла свою корективу у життя молодого зоотехніка. Весь випуск хлопців інституту був спрямований до артилерійського училища.

У 1943 році у званні молодшого лейтенанта вступив до артилерії на посаду командира взводу розвідділу 45 окремого розвідувального дивізіону. Основним завданням взводу була фоторозвідка - фотографування переднього краю супротивника. У 1944-1945 роках приймав участь у бойових діях – у визволенні Рівненської та Волинської областей України, у військовій операції «Багратіон» (Білорусь), звільненні Варшави, форсуванні Вісли та Одери та штурмі Берліну. Саме у Берліні отримав орден «Червоної Зірки». За участь у боях також нагороджений орденами «Великої Вітчизняної війни II ст.» та медалями «За визволення Варшави», «За взяття Берліну», «За Перемогу над Німеччиною». Військову службу Волков Д. А. залишив у званні лейтенанта артилерії.

Д. А. Волков у студентські роки

**Д. А. Волков на службі,
лейтенант, 1944 р.**

З 1946 по 1949 роки Дмитро Андрійович працював асистентом кафедри конярства Харківського зоотехнічного інституту, а з середини 1949 року – молодшим науковим співробітником. У тому ж році вступив до аспірантури Українського науково-дослідного інституту тваринництва (м. Харків, нині – Інститут тваринництва НААН). За його спогадами, початок роботи був дуже важким, адже після війни багато коней надходило з-за кордону та ніхто не знав, з чого треба починати виконувати завдання із збільшення поголів'я. Працювати довелося із різноманітним поголів'ям коней різних напрямів використання, як ваговозних, так і швидкоалюрних порід.

У 1953 році Волков Д. А. захистив кандидатську дисертацію «Досвід виховання племінних ваговозних лошат бажаного типу при ранньому тренінгу і ранньому підготуванні в умовах Роменського Держплемрозплідника» і в тому ж році отримав науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук. У 1953–1954 роках працював на посаді старшого наукового співробітника відділу конярства Українського інституту тваринництва, з 1954 по 1971 роки – завідувач відділу конярства Українського науково-дослідного інституту тваринництва. У 1956 році Дмитро Андрійович отримав вчене звання «старший науковий співробітник». У 1967 році затверджений членом науково-технічної ради МСГ СРСР (група зоотехнічної селекції). У 1970 році – нагороджений медаллю «За доблесний труд».

З 1971 по 1985 роки Волков Дмитро Андрійович – заступник директора з наукової роботи Українського науково-дослідного інституту тваринництва Лісостепу і Полісся УРСР. 5 червня 1978 році Дмитро Андрійович захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему: «Заводські породи коней України і методи їх удосконалення». Захист відбувся у Московській сільськогосподарській академії ім. К. А. Тимирязєва. Науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук присуджено у 1979 році.

З 1985 року Волков Д. А. був переведений на посаду провідного наукового співробітника лабораторії дрібного тваринництва та конярства. У 1991 році Дмитру Андрійовичу присуджено звання Заслуженого діяча науки і техніки України.

У 1997 році керівництвом інституту було вирішено створити у складі відділу конярства та дрібного тваринницт-

На будівництві стайні, суботник 20 квітня 1985 р.

ва лабораторію конярства з метою підвищення ефективності та комплексності наукових досліджень з питань розвитку галузі конярства. Завідувачем лабораторії був призначений доктор сільськогосподарських наук Волков Дмитро Андрійович. На цій посаді Дмитро Андрійович працював до жовтня 1998 року, а потім перейшов на посаду головного наукового співробітника лабораторії.

У 1999 році Волков Д. А. отримав вчене звання професора.

Дмитро Андрійович Волков без перебільшень був провідним вченим України в галузі конярства. До 1998 року керував державною науковою програмою «Конярство», а після залишення посади завідувача лабораторії – відповідальним виконавцем усіх наукових завдань цієї програми. Був постійним членом спеціалізованої вченої ради інституту із захисту кандидатських та докторських дисертацій зі спеціальності «селекція та розведення тварин».

Основні напрями наукової діяльності Д. А. Волкова: вивчення і розробка нових методів удосконалення існуючих та створення нових порід, типів і ліній коней; організація племінного, робочо-користувального та спортивного конярства; розробка енергозберігаючих маловитратних технологій вирощування верхових, рисистих та ваговозних порід коней в Україні.

Рада по українській верховій породі, 1975 р.

Його перші наукові праці присвячені вивченню досвіду вирощування лоша́т, формуванню бажаних типів коней, зв'язку типів нервової діяльності з продуктивністю коней. Дещо пізніше вивчались питання організації селекційно-племінної роботи, умов годівлі та утримання коней верхових, рисистих та ваговозних порід.

Уперше ним були проведені важливі дослідження з вивчення активності надниркових та щитовидної залози у коней у зв'язку з їх роботоздатністю й рівнем навантаження. Велику роботу провів із визначення напрямів племінної роботи з кінь-

ми в західному регіоні України, особливо та її необхідність з гуцульською породою.

За участю Дмитра Андрійовича розроблено та впроваджено у виробництво більше 30 перспективних планів племінної роботи і селекційних програм, що дало змогу поліпшити племінні, спортивні й робочі якості коней різних напрямів використання.

Особливим досягненням наукової діяльності вченого стало створення вітчизняних порід коней – української верхової та новоолександрівської вагзової.

Українську верхову породу почали створювати у повоєнні роки. В Українському кінному заводі Дніпропетровської області було зосереджено понад 300 кобил та 25 жеребців української, тракененської, ганноверської, а також чистокровної верхової порід. Для складного схрещування використовували коней місцевого верхового типу, а також рідкісних представників російської верхової породи, яких вдалося зберегти. Згодом робота була поширена за рахунок залучення Провальського (Луганська область) і Скадовського кінних заводів, а також племінних ферм Красноградського держплемрозплідника Харківської області і племінних ферм Закарпатської області. Помісей різних генеалогічних комплексів бажаного типу розводили «в собі». Наукове керівництво цією роботою здійснював Український інститут тваринництва, зокрема Д. А. Волков. У 1990 році українську верхову породу було затверджено (авторське свідоцтво № 5232 від 17.12.1990 р.). До колективу авторів породи, яким керував Д. А. Волков, увійшли О. А. Калантар, П. А. Дейнека, В. О. Пересада, М. Б. Ігнат'єва, А. С. Філімонова, В. І. Куліков, В. В. Сташевський, П. Я. Белан, Н. Т. Бобкова, В. П. Шимширт, П. М. Кримцов, Б. І. Москаленко, І. Г. Кравченко, І. Є. Готліб.

На доріжці Харківського іподрому (п'ятий зліва)

Нині українська верхова порода, основне призначення якої є використання в класичних видах кінного спорту, за кількістю племінного поголів'я займає перше місце серед інших порід України. Провідні господарства з її розведення – ТОВ «Харківський кінний завод», філії ДП «Конярство України»: Лозівський кінний завод № 124, Олександрівський кінний завод № 74, Деркульський кінний за-

вод № 63, Дніпропетровський кінний завод № 65 та чисельні племінні репродуктори і приватні коневласники.

Створення новоолександрівської ваговозної породи за безпосередньої участі Д.А. Волкова та під його методичним керівництвом проводилось у Новоолександрівському, Дібрівському кінних заводах та на кращих племінних фермах, відповідно до розроблених планів та програм селекційної роботи. Особливу увагу було звернено на створення оригінального типу ваговозів, який був затверджений (МСХ ССРСР) як селекційне досягнення 1970 року. Подальше інтенсивне використання отриманих у Дібрівському та Новоолександрівському кінних заводах комплексів, створення генеалогічних ліній і маточних родин, а також відповідні тренінг та випробування робочих якостей коней дали змогу провести складну роботу по створенню на основі типу ваговозів нову ваговозну породу. Новоолександрівську ваговозну породу було затверджено як селекційне досягнення 1997 року (авторське свідоцтво № 1262 від 28.11.1997 р.). У колектив авторів увійшли Д. А. Волков (науковий керівник), М. С. Кемарська, О. А. Калантар, І. П. Горошко та інші висококваліфіковані селекціонери.

Дмитро Андрійович виховував наукові кадри та фахівців-конярів. Наукова діяльність його наукової школи спрямована на збереження й удосконалення племінних і робочих якостей коней заводських порід, розробку селекційних програм з охопленням усіх суб'єктів племінної справи в конярстві України. Його перу належить понад 200 наукових праць, його учнями підготовлено і захищено докторську та сім кандидатських дисертацій.

Д. А. Волков під час виступу на конференції 2014 р.

VII Міжнародна науково-практична конференція «Наукове забезпечення розвитку галузі конярства», присвячена 70-річчю заснування лабораторії конярства ІПТ НААН і 95-річчю з дня народження доктора сільськогосподарських наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Волкова Д. А. (28-30.05.2014 р.)

За сумлінну працю Дмитра Андрійовича Волкова нагороджено однією з почесніших нагород України – орденом «Богдана Хмельницького II ступеня», його заслуги високо оцінені Міністерством аграрної політики та продовольства України і Президією Національної академії аграрних наук України.

До останніх днів Дмитро Андрійович опікувався збереженням та удосконаленням коней вітчизняної селекції, підвищенням конкурентоспроможності українського конярства, вихованню молодих науковців, на власному прикладі навчав сумлінній праці та любові до благородної істоти.

Дмитро Андрійович пішов з життя у день свого народження – 2 травня 2017 року, усього за два роки до свого 100-річчя. Світла пам'ять про цю неординарну людину буде жити в серцях і працях його учнів.

УДК 636.1:001:94(477)«19/20»

**НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНЯРСТВА УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ІТ НААН (1944-1979):
МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ
(до 75-річчя від дня заснування лабораторії конярства ІТ НААН)**

Кунець В. В., к. іст. н., с. н. с.
Інститут тваринництва НААН

Ініціювання наукових досліджень з проблем конярства в Інституті тваринництва НААН розпочалося ще до створення галузевого відділу, про це свідчать архівні розвідки. Нажаль, прямого підтвердження цього факту (планів або звітів роботи) не виявлено, можливо за причини загибелі більшої частини документів довоєнного періоду під час окупації, але у фондах Державного архіву Харківської області зберігаються заводські книги жеребців-плідників, маток та молодняку Українського військового кінного заводу датовані 1943 р., датовані 1943 – 1959 рр., які були заведені, саме, відділом розведення та селекції сільськогосподарських тварин Українського науково-дослідного інституту тваринництва. Ще одним фактом, який призводить до подібних висновків, стало опублікування у 1945 р. результатів досліджень завідувача цього відділу Г. В. Цапенко “Організація правильної годівлі, догляду, утримання і експлуатації жеребних кобил” у журналі «Соціалістичне тваринництво», яка вийшла друком у червні 1945 р.

Отже, відкриття лабораторії (тоді – відділ) носило пролонгований характер. Відділ конярства, заснований “*de jure*” у 1944 р., на підставі “Положення про Український науково-дослідний інститут тваринництва”, “*de facto*” почав функціонувати з 16 січня 1945 р., після зарахування до його складу першого наукового співробітника Євгена Йосиповича Сеньковського та складання першого наукового звіту за 1945 р. У той же час, творча колективна праця відділу розпочалась лише у 1946 р., здебільшого після укомплектування штату, призначення першого офіційного очільника та проведення злагодженої роботи.

Маємо підстави стверджувати, що доробок учених ІТ НААН мав прогресивний вплив не тільки на розвиток вітчизняного конярства та кіннозаводства, але й на галузь інших етносів.

Завдяки великому обсягу документального підґрунтя (архівних документів, планів та звітів науково-дослідних робіт), які залишалися неопублікованими,